

Nikl János: **Menekülőút**

Az Aszódi Javítóintézet

Mit csinál az a gyermek, aki nem tud kérni? Elvesz, vagy cselekszik. Nekimegy valaminek, valakinek. Nem tud kérni, mert nem rendelkezik ezzel a képességgel. Pedig egyszerű dolgot kellene tennie. Olyat, amit a legtöbb gyermek kiskorában megtanul. Aki erre nem képes, az mindig felhívja magára a figyelmet. Hanggal, eszközzel, valamilyen bűncselekménnyel. Mit csinál az, akitől elvesznek, akinek nekimennek?

„Megszoktuk már a javítóintézetet. Nem is nagyon találkozunk a »javcsisokkal«, csak akkor hallunk róluk, ha valami balhé van: vagdossák magukat, vagy megszökik valamelyik gyermek” – meséli egy aszódi kocsmá csaposa. „Van ott olyan, akit harminc évesnek néznék” – mutat a patinás épület felé.

Közép-Európa első ilyen jellegű létesítménye volt a Magyar Királyi Aszódi Javítóintézet 1884-ben. A fiúnevelde területére lépőket a 20. század elején háromhajós templom fogadta. Abban az időben kiemelkedő szerepet játszott a vallásos, istenhiten alapuló nevelés. Ma a templom helyén focipálya áll és emlékeztetőül kereszt.

Javítóintézetbe az kerül – minimum egy, maximum három évre –, akit a bíróság javítóintézeti nevelésre ítél és túl van a büntethetőségi korhatáron. Vagyis betöltötte a 14. életévét, de nem érte el a 19-et. Mindez módosul majd az új Büntetőtörvénykönyv hatályba lépésével, 2013 júliusában. A büntethetőségi korhatár 12 évre csökken, és 21 éves korig fenntartható a javítóintézeti nevelés. „A bűncselekmények egy része lopás, jelentős része rablás, egészen elhanyagolható része pedig intellektuális cselekmény: például okirattal visszaélés” – sorolja

Szarka Attila, az Aszódi Javítóintézet igazgatója az okokat, amiért a fiatalok odakerülnek. „Volt egy-két számítógépes guru az elmúlt időszakban a házban. Ők hihetetlenül intelligens gyermekek, de van több fiú, aki hivatalos személy elleni erőszak büntette miatt került hozzánk. Mindig az ítélelhozó bíróság hatáskörébe tartozik, hogy mikor küld valakit javítóintézetbe – teszi hozzá az igazgató.

„Ez nem olyan, mint egy börtön. Ez ahhoz képest semmi. Olyan, mint egy szoba odakint, vagy kollégium” – írja le a körülményeket az egyik fiú. „Sok rosszat nem tudok mondani, mert ez a többi helyhez képest nagyon jó. Ez menekülőút a börtön elől” – teszi hozzá egy másik.

Jelenleg 160 növendék befogadására alkalmas az intézmény. Most 121-en vannak. „Mindenki egy rágóval, egy csokival kezd” – meséli történetét a tizennyolc éves Levente. „Aztán ha nem bukik le, akkor jöhetnek a komolyabbak. A végén már elloptam akármilyen autót. Ezek többnyire MÉH-telepekre kerültek. De rengeteg gázolajat, vasat is elvittem. Mindig olyat, ami értékes és kicsi a lebukás veszélye.” Egy másik srác, András, már több mint száz olyan bűncselekményről beszél, amit sikerült rábizonyítani. Az okirattal való visszaélés mellett a garázdaságot és a kifosztást említi. Vagyis olyan tettek, amelyek célja a pénzszerzés. A pénz pedig általában kábítószerre kell. „Volt, hogy egy hét alatt tíz kilót is fogytam. LSD-ztem egy időben, aztán kokainoztam is. A végén annyira megcsúsztam, hogy intravénás drogfogyasztó lettem, 15 évesen. Most más életet akarok kezdeni. Le akarok szokni a kábítószerről” – teszi hozzá ismét Levente.

Az aszódi fiúknak közel nyolcvan százaléka már használt valamilyen drogot, tíz százaléka pedig aktív fogyasztó volt, amikor az intézetbe került. Ez nehéz döntés elé állítja a nevelőket, amikor tervezik egy függő első eltávozását. Nagy a veszélye, hogy ismét tudatmódosító szerekhez nyúl, ha nem találnak a családjában segítőt és támogatót. Sok esetben pedig nem találnak. Hiszen a gyermekek közvetlen környezetében többen szerfogyasztók, vagy éppen kábítószer-kereskedelemmel foglalkoznak. „Néha hibázunk, és néha megmutatja a gyermek, hogy képes nemet mondani” – mondja Szarka Attila.

A tipikus javítóintézetis általában vidéki és hátrányos helyzetű, szegény családból származik. De előfordul az is, hogy a jó módú, mintaszülők által nevelt fiú életében egyszer csak valami végérvényesen eltorzul, s annak ellenére, hogy szeretet veszi körül, kriminalizálódik. Sajnos nem ritka az sem, hogy egy családban az egyik fiú a fiatalkorúak tököli börtönében van, a másik Aszódon. Ezáltal a bűnelkövetés normaként beépül a család életébe, s a legkisebb már így szocializálódik.

„Nem vagyok túl jó kapcsolatban a nevelőapámmal. A gereblyenyél többször eltört a hátamon. Édesanyámnak van tőle három gyermeke, én meg fiatal felnőtt vagyok. Nem nagyon lehet az

ilyesmivel mit kezdeni” – panaszkodik Levente. Egy másik fiú (tizenöt éves), arra a kérdésre, hogy milyen családból származik, büszkén rávágja, hogy jó körülmények között nőtt fel. A jó körülmények pedig azt jelentik, hogy nem rosszak, pirít rám, amikor visszakérdezek. Később kiderül, hogy öt testvére van, az anyja bent, az apja éppen kint a börtönből. A testvérek pedig intézetben.

Az Aszódon nevelt fiúk iskolázottsága is széles skálán mozog. Vannak köztük írástudatlanok, de funkcionális analfabéták is. Jellemzően 16 éves korukra megrekednek az általános iskola ötödik-hatodik osztályánál. Elenyésző részük végzi el az általános iskolát. „Ők azok a gyermekek, akiktől az oktatási intézmények meg akartak szabadulni” – mondja az igazgató. Ebben a gyermek is együttműködő partner: úgy produkálja magát, hogy magántanuló legyen, vagy kikerüljön az oktatási intézményből. Aszódon viszont korábban számára ismeretlennel találkozik, a pozitív megerősítéssel, amely jutalmazási szereppel bír.

A javítóintézetben az alapfokú képzés mellett szakmunkásoktatás is folyik. Az idén októberben indult a hegesztő szak. Emellett festőnek, vagy faipari gépkezelőnek tanulhatnak a fiúk. **Puskás Péter**, az Aszódi Javítóintézet általános igazgató-helyettese szerint ez a kínálat nem tekinthető szűknek, mert a munkaerőpiac igényei szerint alakították ki őket, és a bent lévő fiatalok harminc százaléka részt vesz az említett tanfolyamok valamelyikén.

„Ez egy kényszerközösség. Ezt nem ő választotta. Őt ide ítélték. Ezzel együtt itt nincs őrsemélyzet, rendészeti szervezet. Viszont találkozhat nevelőtanárral, tanárokkal, orvosokkal, vagyis a pedagógiai és segítő szakma képviselőivel. Ez a helyzet fonákja: bezárva nevelni. S egy idő után rájönnek a fiúk is, hogy a rendszer kulcsszava az együttműködés. Ebbe hívjuk őket” – magyarázza az intézetvezető.

„Mintákat mutatunk és közös élményeket adunk. Az értékrendet nem lehet megváltoztatni, csak ha annak valamelyik elemét az érintett feladja, vagy eljut oda, hogy egy-egy elemet kicseréljen” – mutat rá Puskás Péter. „Naivitás lenne azt feltételezni, hogy varázslók vagyunk, és egy kamasz értékrendjében elemeket tudunk cserélni. Nem lehetséges. Csak úgy, ha ezt ő is akarja” – mondja az igazgatóhelyettes.

Az első állomás a Befogadó csoport. Általában harminc napig vizsgálják, megfigyelik a gyermekeket. Ennek alapján egyéni nevelési-fejlesztési tervet készítenek. De itt ismerkedik meg a növendék az intézet szabályaival is. Ezután az Otthon csoportok, vagy Különleges csoportok valamelyikébe kerülnek a fiúk. Ez utóbbiakba egészségügyi, alkalmazkodási problémák miatt, vagy súlyos magatartászavar esetén sorolják a növendékeket. A csoportokban a fiatalok segítséget kapnak ahhoz, hogy eleget tudjanak tenni a társadalom elvárásainak – olvasható az Aszódi Javítóintézet szakmai programjában. A cél, hogy biztosítsák a személyiségfejlődést elősegítő feltételeket, az empátia, a hitelesség és a következetesség alapján, hogy a gyermekben egyfajta biztonságérzet alakuljon ki. Így alkotóképessé is válik. Ezt kihasználva például művészeti tevékenységen keresztül is biztosítható a mentálhigiénés ellátás és az egészségvédelem. A művészet- és zeneterápiás módszernek köszönhetően igényes dísz tárgyakat készítenek, vagy zenélnek a neveltek.

„Megtanultam gitározni, pingpongozni. Ha kikerülök innen, péknek megyek, meg zeneiskolába” – meséli az egyik kiskorú. „Először is dolgozni szeretnék! Aztán egy lakást, egy autót. Valami normális munkát. Most az intézetben hegeszteni tanulok. Ez a legkeresettebb, amit itt el lehet végezni. A közmunkát ledolgozom, és ha minden jól megy, akkor decemberben szabadulok” – mondja Levente.

„Egyszer csak rájön a gyermek az itt tartózkodása során, a harmadik, negyedik hónapban, hogy neki nem azt kell produkálnia, amit a börtönben, nem azok a hívószavak, mint ott, hanem valami más” – mondja Szarka Attila.

A javítóintézetből hivatalosan két módon kerülhetnek el a neveltek: ideiglenes elbocsátással, vagy ha véget ér a büntetésük. Az előbbire legalább egy év utáni jó magaviselet és megfelelő fejlődés esetén az intézmény tesz javaslatot. Ezzel megkezdődik a javítóintézetten kívüli pártfogó felügyelet.

„Időnként nem teszünk javaslatot, mert nem érné meg a gyermeknek. Igaz, az együttműködése eredményeként javasolhatnánk, hogy a bíró kedvezményként ideiglenesen bocsássa el, de ezzel nem tennénk jót neki. Ezt a nemlegességet ő is támogatja, hogy befejezhesse az iskolát, szakmát kapjon” – fejtegeti az intézetvezető.

Azoknak a fiataloknak, akik nem térhetnek vissza családjukhoz, vagy szeretnék befejezni tanulmányaikat, az intézet utógondozást biztosít. Erre az időre szállást, ellátást és szociális gondozói, egészségügyi támogatást kapnak.

„Vannak gyermekek, akik felismerik, hogy ez a személyi szabadságukat korlátozó hely még mindig kedvezőbb számukra, mint az az őket kriminalizáló környezet, ahonnan jöttek és ahova vissza kell majd menniük. Nagyon keserű a mosoly, ha egy fiú ettől az intézettől kap segítséget. Mert ezt a segítséget a civil világban kellene megtalálnia” – magyarázza az utógondozás veszélyeit Szarka Attila, majd hozzáteszi: egyszer el kell mennie innen, vissza abba a világba, ahonnan érkezett.

„Mindig is *cuccoltam*, ha bajba kerültem, vagy lelki fájdalom ért. Ha kikerülök, visszaesek-e? Valamihez biztosan hozzányúlok, de nem hiszem, hogy a kábítószerhez” – fejtegeti Levente, mi történik majd a szabadulása után. „Egyébként valamiben hinni kell. Hiszek Istenben, de nem minden részét hiszem el a Szentírásnak. Azt mondják, hogy minden jó hazugságnak a fele igaz... Hamarosan ministrálni fogok. Van itt egy kápolna. Elmegyek szombatoként. Szeretnek a hívek, az atya is. Megnyugtat a dolog.”

„Ha eltelt egy nap nyugodtan, az siker” – mondja az igazgató. „Nagyon kevés ilyen van. Nem ez jellemzi a házat. Itt mindig nagy a nyüzsgés. Sikerélmény az, ha egy nehezen kezelhető gyermek megtorpan, és átadja magát annak, amire mi hívjuk. Sikernek értékeljük azt a folyamatot, ami már huszadik éve működik a kápolna erejénél fogva. Siker, amikor egy növendékünk ministrál. Kudarccal pedig, ha egy-egy gyermek azzal szembesít minket, hogy valami általunk nem látható erő, vagy nem ismert motiváció képes egy másodperc alatt felülírni mindent. Jön egy villanás, és elindul egy olyan kriminális karrieren, ami értelmezhetetlen számunkra.”

„Maga szerint ez micsoda?” – ad a kezembe Szarka Attila egy fémdarabot. Az irodájában vagyunk, épp arról mesél, milyen hatással vannak rá az intézetben neveltek. „Ezzel kezdődött a kapcsolatom az egyik fiúval.” Egy evőeszközt tartok a kezemben. Valamikor kenővés volt. Akkor tompa és életlen. Most érdes és szúr a vége. Látszik a felületén, hogy hosszan dolgozott rajta, csiszolgatta, aki készítette. Fegyver lett belőle. „És ezzel fejeződött be” – kapom a kezembe a következő tárgyat az igazgatótól. Talán gyertyatartó. Talán kicsi váza. Fényes felületén díszek. Az alján karcolt felirat: *Szeretettel apunak!* „Pedig nem én vagyok az apja” – mosolyog Szarka Attila. „Ezzel kezdődött a történet, és látja, ezzel ért véget!”

A cikkben megszólaltatott javítóintézeti neveltek nevét az intézet kérésére megváltoztattuk.

Fotó: Puskás Péter